

Iwona Sójkowska

Biblioteka Politechniki Łódzkiej
Łódź, Polska

Kształtowanie kompetencji informacyjnych użytkowników technicznej biblioteki akademickiej

Uwarunkowania dydaktyki bibliotecznej

Przystąpienie Polski do realizacji procesu bolońskiego i wprowadzenie trzystopniowego systemu kształcenia wywarło wpływ na kształt dydaktyki bibliotecznej. W ogólnym ujęciu celem zmian w szkolnictwie wyższym było stworzenie warunków do umiędzynarodowienia polskich uczelni, a także zniesienie barier dla polskich studentów, chętnych do kontynuowania nauki za granicą. Konsekwencją ewolucji systemu kształcenia było opracowanie przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego ram kwalifikacji charakteryzujących wiedzę, umiejętności i kompetencje społeczne zdobyte na każdym etapie studiowania oraz porównywalnych do wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych zdobywanych na innych uczelniach w Europie. Zmiany objęły także system oceny efektów kształcenia, w wyniku którego dodatkowym sposobem oceniania stały się punkty ECTS (tzw. europejski system punktów kredytowych), które wyrażają nakład pracy studenta w uzyskanie efektów kształcenia z danego przedmiotu. Uzyskanie przypisanych do przedmiotu punktów, w dużym uproszczeniu, oznacza zaliczenie przedmiotu¹. Zarówno ramy kwalifikacji, jak i sposób oceniania za pomocą ECTS wyznaczają obowiązujące standardy w kształceniu na uczelniach europejskich, zapewniają odpowiednią jakość dydaktyki, a w konsekwencji otwierają możliwość międzynarodowej wymiany studenckiej.

Krajowe Ramy Kwalifikacji wprowadzone do szkolnictwa wyższego w Polsce w roku 2011² wskazały, że niezależnie od kierunku studiów proces zdobywania wiedzy, kształtowania umiejętności i rozwoju kompetencji społecznych na każdym etapie

¹ Chmielecka E., *Proces boloński i krajowe ramy kwalifikacji dla szkolnictwa wyższego*, Studia BAS 2013, nr 3(35), s. 107–134.

² *Przewodnik po deregulacji – odbiurokratyzowanie szkolnictwa wyższego. Opis zmian wynikających z Ustawy z dnia 23 czerwca 2016 roku o zmianie ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym oraz niektórych innych ustaw, a także rozporządzeń wydanych na jej podstawie* [online], [dostęp 8.05.2017]. Warszawa: Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, [2016?], s. 4. Dostępny w: http://www.nauka.gov.pl/g2/oryginal/2016_10/c1559aef93252daabd158a4d4108b082.pdf.

studiowania powinien być wspierany kompetencjami informacyjnymi, zapewniającymi efektywne korzystanie ze źródeł informacji. W rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego zapisano następujące efekty kształcenia: *«potrafi znajdować niezbędne informacje w literaturze fachowej, bazach danych i innych źródłach, zna podstawowe czasopisma naukowe właściwe dla studiowanego kierunku studiów; zna i rozumie podstawowe pojęcia i zasady z zakresu ochrony własności przemysłowej i prawa autorskiego oraz konieczność zarządzania zasobami własności intelektualnej; potrafi korzystać z zasobów informacji patentowej; wykorzystuje dostępne źródła informacji, w tym źródła elektroniczne; wykazuje umiejętność krytycznej analizy i selekcji informacji, zwłaszcza ze źródeł elektronicznych; potrafi pozyskiwać informacje z literatury, baz danych oraz innych właściwie dobranych źródeł, także w języku angielskim lub innym języku obcym uznawanym za język komunikacji międzynarodowej w zakresie studiowanego kierunku studiów»³.*

Na początku 2016 r. weszły w życie przepisy dotyczące Polskiej Ramy Kwalifikacji, obejmującej wszystkie poziomy kształcenia, zgodnej z ideą uczenia się przez całe życie (Lifelong Learning – LLL). Na podstawie tych przepisów Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego powinien opracować charakterystyki kwalifikacji uzyskiwanych w ramach kształcenia na poziomie wyższym. Warto zwrócić uwagę, że Polska Rama Kwalifikacji zawiera zapis, że w ramach umiejętności osoba studiująca powinna umieć właściwie wybierać źródła informacji, dokonywać oceny, krytycznej analizy i syntezy informacji; korzystać z właściwie dobranych metod i narzędzi, a także zaawansowanych technik informacyjno-komunikacyjnych⁴.

Biblioteki akademickie stanowią warsztat pracy dydaktycznej i naukowo-badawczej uczelni. Wspomagają proces kształcenia, oferując dostęp do zasobów informacji naukowej. Ponadto są gotowe do systematycznego wspierania kształcenia akademickiego poprzez organizację dydaktyki bibliotecznej na różnych poziomach zaawansowania. W bibliotekach uczelni europejskich rozwijana jest dydaktyka biblioteczna skupiona na edukacji informacyjnej (information literacy).

³ Sformułowania zawarte w opisach efektów kształcenia na I i II stopniu studiów, niezależnie od zakresu nauk. Zob. Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dn. 2 listopada 2011 r. w sprawie Krajowych Ram Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego. Dz. U. 2011 nr 253 poz. 1520.

⁴ Zob. Sławiński S. (red.), *Polska Rama Kwalifikacji. Poradnik użytkownika*. Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych, 2016.

Również w Polsce biblioteki akademickie modyfikują ofertę edukacyjną ukierunkowaną na społeczność akademicką, oferując znacznie więcej niż szkolenie biblioteczne na poziomie podstawowym, a prowadzone przedmioty oceniane są punktami ECTS.

Sytuację dydaktyki bibliotecznej należy rozpatrywać także w kontekście współczesnych uwarunkowań kulturowych i rozwoju nowych technologii, które powodują, że użytkownicy wiedzy mają wrażenie samodzielnych i samowystarczalnych. Biblioteki stanowią dla nich jedno z miejsc na mapie zasobów informacyjnych i niestety nie jest to miejsce pierwsze. Dotychczasowe badania, wielokrotnie prowadzone, ukazują nowe trendy w wyszukiwaniu informacji uzasadnione rozwojem technologii komunikacyjnych. Wszechobecny Internet i najbardziej popularna wyszukiwarka Google spowodowały, że w takich warunkach rozpoczyna się, ale także często kończy proces zdobywania wiedzy⁵.

W swojej skrupulatności i poczuciu obowiązku bibliotekarze akademicy na co dzień obserwują zjawisko «sptyczenia» oczekiwań wobec jakości źródeł wiedzy, którego głównej przyczyny upatrują w posługiwaniu się uniwersalną wyszukiwarką, brakiem świadomości istnienia wyszukiwarek naukowych. Na co dzień też podejmują próbę eliminowania błędnych nawyków wyszukiwawczych poprzez wskazywanie wartościowych zasobów wiedzy i uświadamianie w zakresie wyboru właściwej strategii wyszukiwawczej. Jednak pracując z indywidualnym czytelnikiem, mają świadomość, że ich zaangażowanie oddziałuje na niewielką grupę osób objętych takim poradnictwem/wsparciem. Stąd też biblioteki nieustannie doskonalą swoją ofertę dydaktyczną, próbują nią zainteresować odbiorców, podejmując współpracę z wydziałami w zakresie organizacji zajęć, lobbując, żeby stały się one częścią programu nauczania i przygotowywały do aktywnego korzystania z zasobów wiedzy. Działania bibliotekarzy oparte są na marketingowym podejściu, którego celem jest uświadamianie potrzeby skorzystania z dydaktyki bibliotecznej poprzez przekazywanie informacji o wartości i użyteczności jej treści w procesie studiowania⁶.

⁵ Zob. m.in. Jankowska M, *Wymagania informacyjne użytkowników bibliotek akademickich XXI wieku: LibQUAL+™ jako narzędzie pomiaru jakości usług bibliotecznych*. W: *Biblioteki XXI wieku. Czy przetrwamy?* Łódź: BPŁ, 2006, s. 198–199.

⁶ Por. Kotler Ph., *Marketing*. Poznań: Rebis, 2012.

Oferta edukacyjna biblioteki

Biblioteka Politechniki Łódzkiej prowadzi zajęcia dydaktyczne z zakresu informacji naukowej, normalizacyjnej i patentowej oraz szkolenia dla zorganizowanych grup użytkowników na kilku poziomach zaawansowania. Organizowane są również zajęcia instruktażowe dotyczące obsługi zakupionych przez BPŁ baz danych, serwisów czy programów. Zajęcia takie prowadzone są przez producentów lub sprzedawców poszczególnych produktów, jak również przez bibliotekarzy. Wszystkie formy dydaktyki bibliotecznej realizowane są jako zajęcia bezpłatne⁷.

Oferta biblioteki obejmuje zajęcia w formie e-learningu lub stacjonarne, prowadzone w salach dydaktycznych BPŁ, wyposażonych w niezbędny sprzęt i oprogramowanie. Zajęcia stacjonarne prowadzone są w formie wykładu, ćwiczeń, warsztatów lub w formach połączonych np. wykład wspomagany prezentacją multimedialną oraz ćwiczenia.

Fot. 1. Sala dydaktyczna

Źródło: WIKAMP [online], [dostęp 14.03.2017]. Dostępny w:
<https://edu.p.lodz.pl/mod/page/view.php?id=1437>.

Część dydaktyki bibliotecznej ujęta jest w programach studiów, ma zatem charakter obowiązkowy, uczestnicy uzyskują punkty ECTS, a przedmiot kończy się zaliczeniem. Część prowadzona jest w ramach innych przedmiotów. Pozostałe

⁷ *Kursy i szkolenia dla użytkowników Biblioteki PŁ*, W: *Biblioteka Politechniki Łódzkiej* [online], [dostęp 14.03.2017]. Dostępny w: http://bg.p.lodz.pl/szkolenia_BPL.htm.

organizowane są na prośbę nauczycieli akademickich lub samych studentów czy doktorantów jako dodatkowe godziny, poza planem zajęć.

Zakres merytoryczny cyklicznych zajęć dostosowany jest do potrzeb i oczekiwań uczestników, a w przypadku zajęć dodatkowo zamawianych ustalany z osobą występującą z prośbą o ich przeprowadzenie.

Obecnie w ofercie dydaktycznej biblioteki znajdują się następujące szkolenia^{8, 9}:

- szkolenie biblioteczne dla studentów polskojęzycznych i Library training for ERASMUS Students dla studentów anglojęzycznych,
- elektroniczne źródła informacji,
- bibliografia,
- elementy prawa autorskiego,
- informacja normalizacyjna i patentowa,
- komunikacja naukowa,
- literatura naukowa,
- prawo autorskie dla studentów,
- szkolenia z programu Mendeley,
- bibliometria.

Przedstawiona oferta nie wyczerpuje palety zajęć prowadzonych na bieżąco, których forma i zakres merytoryczny uzgadniany jest bezpośrednio z zainteresowanymi.

Zajęcia stacjonarne prowadzą bibliotekarze z odpowiednią wiedzą, doświadczeniem, zdolnościami pedagogicznymi i umiejętnościami dydaktycznymi oraz chętni do tego rodzaju aktywności zawodowej. W tej grupie liczącej obecnie osiem osób są specjaliści od źródeł elektronicznych¹⁰, bibliografii¹¹, elementów prawa autorskiego¹², informacji normalizacyjnej i patentowej¹³, komunikacji naukowej¹⁴, narzędzia do zarządzania literaturą naukową – Mendeley¹⁵, bibliometrii¹⁶. Są to osoby

⁸ Ibidem.

⁹ *Library training for ERASMUS Students*, W: *Biblioteka Politechniki Łódzkiej* [online], [dostęp 14.03.2017]. Dostępny w: <http://bg.p.lodz.pl/en/erasmus.htm>.

¹⁰ I. Gajda, I. Sójkowska, E. Kołodziejczyk.

¹¹ I. Gajda, I. Sójkowska.

¹² M. Roźniakowska-Kłosińska.

¹³ A. Rutkowska, J. Sendecka.

¹⁴ M. Roźniakowska-Kłosińska.

¹⁵ A. Sobolewska, K. Margas.

po studiach z zakresu informacji naukowej i bibliotekoznawstwa oraz absolwenci Politechniki Łódzkiej, absolwenci studiów podyplomowych m.in. z zakresu ochrony własności przemysłowej. Trzy osoby zatrudnione są na stanowisku nauczycieli akademickich (kustosze dyplomowani i dokumentalista dyplomowany), w tym dwie z nich z tytułem doktora w naukach humanistycznych i ścisłych. Różnorodność wykształcenia sprawia, że wzajemnie uzupełniają swoje kompetencje, doskonaląc jakość prowadzonych zajęć. Ponadto wskazana kadra biblioteki to osoby czynnie uczestniczące w różnego rodzaju konferencjach, seminariach i szkoleniach, podczas których zdobywają wiedzę, wymieniają się doświadczeniami a także doskonalą swoje umiejętności dydaktyczne.

Uczestnicy zajęć bibliotecznych

Społeczność akademicka macierzystej uczelni jest głównym odbiorcą usług bibliotecznych, w tym edukacji informacyjnej. Zatem dydaktyka biblioteczna ukierunkowana jest przede wszystkim na studentów, doktorantów i pracowników uczelni. Wewnętrzną grupę uczestników dydaktyki bibliotecznej stanowią bibliotekarze pracujący w BPŁ. Uczestniczą oni w zajęciach doskonalących świadczenie usług informacyjnych w oparciu o zasoby BPŁ oraz innych kompetencji niezbędnych do prawidłowego wypełniania obowiązków, a przede wszystkim pracy z czytelnikiem.

Dydaktyka biblioteczna nie ogranicza się jedynie do społeczności macierzystej uczelni. Znaczącą grupę odbiorców stanowią uczniowie szkół, którzy w ramach lekcji bibliotecznych poznają specyfikę zbiorów biblioteki akademickiej. Współpraca ze szkołami ma wymiar ogólnouczelniany. Politechnika Łódzka współpracuje ze szkołami średnimi, organizując dla uczniów lekcje pokazowe w uczelnianych laboratoriach, prowadzi również własne liceum, którego uczniowie traktowani są w bibliotece jako członkowie społeczności uczelnianej. Inną kategorię odbiorców stanowią studenci Uniwersytetu Łódzkiego, którzy przychodzą do BPŁ na praktyki lub dedykowane specjalnie dla tej grupy zajęcia – warsztaty bibliometryczne. Biblioteka organizuje także zajęcia z zakresu informacji patentowej dla wszystkich zainteresowanych uczestników, włączając przedstawicieli czy pracowników firm komercyjnych. Wynika to z zadań Ośrodka Informacji Patentowej¹⁷, który świadczy usługi szerokiej publiczności i w ramach promocji ochrony własności przemysłowej prowadzi szkolenia otwarte.

¹⁶ I. Sójkowska.

¹⁷ *Ośrodek Informacji Patentowej*, W: *Biblioteka Politechniki Łódzkiej* [online], [dostęp 8.05.2017]. Dostępny w: <http://bg.p.lodz.pl/oip/>.

Zakres merytoryczny dydaktyki bibliotecznej

Tradycją bibliotek akademickich w Polsce są szkolenia dla studentów rozpoczynających naukę, tzw. przysposobienie biblioteczne. W wielu uczelniach jest ono obowiązkowe, wpisane do programu studiów i musi zostać zaliczone wpisem do indeksu. W wielu uczelniach zajęcia te odbywają się w formie e-learningu lub b-learningu. W Politechnice Łódzkiej szkolenie biblioteczne prowadzone jest na pierwszym roku zarówno na I, jak i na II stopniu studiów, jako obowiązkowy kurs e-learningowy. Na wirtualnej platformie uczelni studenci mają dostęp do materiałów dydaktycznych oraz testu potwierdzającego udział i zaliczającego przedmiot. Szkolenie obejmuje kilka bloków tematycznych:

- o bibliotece (podstawowe informacje, struktura organizacyjna biblioteki, regulamin, strona WWW),
- zbiory drukowane (struktura, rozmieszczenie, zasady korzystania),
- zbiory elektroniczne (rodzaje zasobów, zasady korzystania),
- instrukcje wyszukiwania w zbiorach drukowanych i elektronicznych,
- inne usługi biblioteki,
- test.

The screenshot shows the WIKAMP interface for a course titled "Szkolenie biblioteczne. 2016-2017". The course is led by mgr inż. Izabela Gajda and lic. Beata Ignaczak. The course description states that its goal is to acquaint students with library services and literature search methods. It is a compulsory subject for 1st and 2nd year students. The course includes a test on March 1st to May 31st, 2017, and a final test in June 2017. A password field is visible at the bottom for guest access.

Rys. 1. Kurs e-learningowy – szkolenie biblioteczne
Źródło: WIKAMP [online], [dostęp 14.03.2017]. Dostępny w:
<https://edu.p.lodz.pl/enrol/index.php?id=218>.

Po kilku latach prowadzenia szkolenia bibliotecznego w takiej formie należy uznać, że nie do końca spełnia ono swoją funkcję. Tezę tę popierają pracujący z czytelnikami bibliotekarze, obserwujący zachowania użytkowników biblioteki. Według nich większość studentów nie potrafi w pełni korzystać z zasobów biblioteki. Mimo zaliczenia kursu nie umieją oni wyszukiwać w katalogu i nie znają naukowych zasobów elektronicznych oferowanych przez bibliotekę. Student przychodzący do biblioteki po podręcznik najczęściej wyświetla listę lektur na smartfonie. Nie ma pojęcia o istnieniu katalogu, nie wie, jak odczytać opis bibliograficzny i czym jest sygnatura, lokalizacja czy miejsce na półce. Oczywiście obserwacje te należałoby zweryfikować, przeprowadzając dodatkowe, odpowiednio przygotowane badania satysfakcji.

Spis zalecanych lektur	<p>Literatura podstawowa:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Libudzisz Z., Żakowska Z., Kowal K. Mikrobiologia techniczna t. I-II, PWN, Warszawa, 2007 2. Schlegel H.G. Mikrobiologia ogólna, PWN, Warszawa, 2004 <p>Literatura uzupełniająca:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Grabińska ? Łoniewska, A. i wsp.: Ćwiczenia laboratoryjne z mikrobiologii ogólnej. Oficyna Wydawnicza PW, Warszawa, 1999. 2. Grabińska ? Łoniewska, A. i wsp: Biologia środowiska. Wydawnictwo Seidel- Przywecki Sp. z o.o., Warszawa, 2011 3. Kunicki-Goldfinger W. Życie bakterii. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, 2005 4. Zaremba M. L., Baranowski J., Mikrobiologia Iekarska. Wydawnictwo Lekarskie PZWL Warszawa, 2001 5. Singleton P., Bakterie w biologii, biotechnologii i medycynie. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, 2000 6. Ratledge C., Kristiansen B. Podstawy biotechnologii. PWN, Warszawa, 2011
-------------------------------	---

Rys. 2. Fragment karty przedmiotu wyświetlanej na ekranie smartfona

Źródło: Mikrobiologia – karta przedmiotu, W: Programy studiów [online], [dostęp 14.03.2017]. Dostępny w:

<http://programy.p.lodz.pl/przedmiot.jsp?l=pl&idPrzedmiotu=157452&s=2&j=0&w=biogospodarka>.

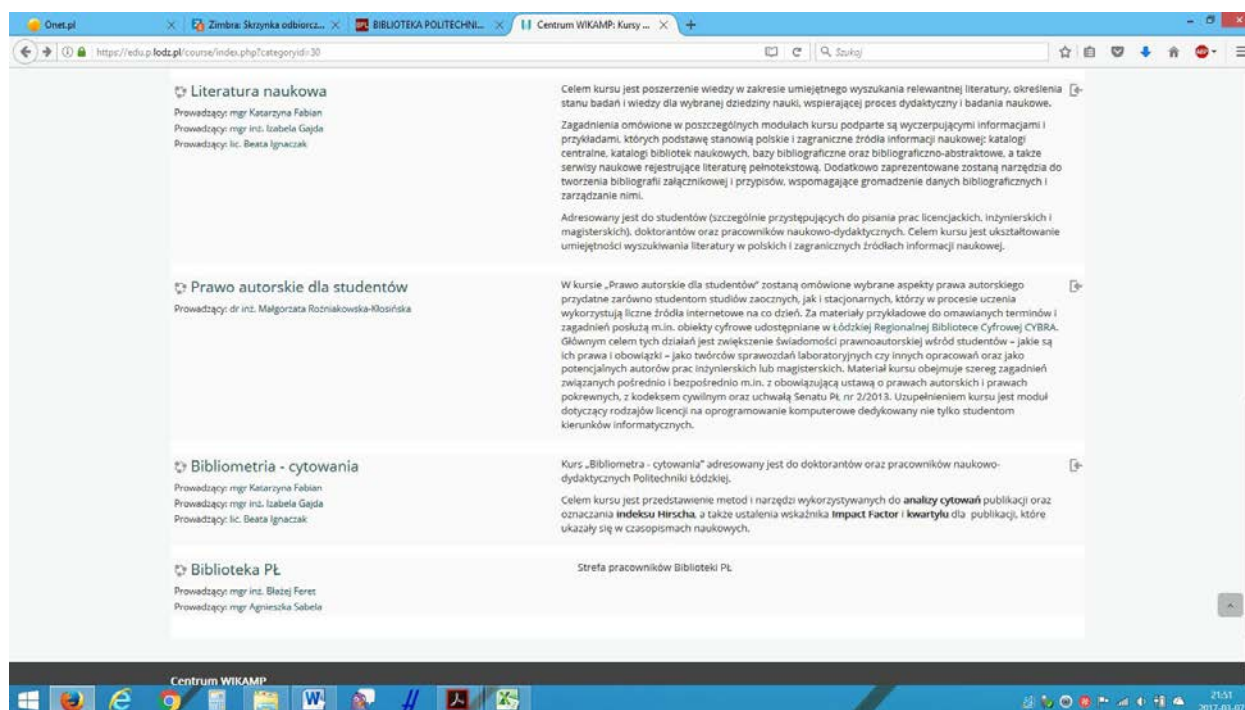
Dla studentów z zagranicy rozpoczynających studia w PŁ przygotowano odpowiednik szkolenia bibliotecznego w języku angielskim – Library training for Erasmus students. W kursie omówione zostały usługi biblioteki ze szczególnym uwzględnieniem możliwości korzystania z elektronicznych zagranicznych baz danych i serwisów pełnotekstowych oraz przestrzeni do nauki i wypoczynku. Ponadto studenci z zagranicy mają możliwość poznania oferty biblioteki podczas inauguracji roku akademickiego, podczas której uczestniczący bibliotekarz prezentuje krótki wykład.

Fot. 2. Przestrzeń do nauki i rekreacji

Źródło: Ze zbiorów Biblioteki Politechniki Łódzkiej.

Biblioteka oferuje także inne kursy e-learningowe dla społeczności PŁ. Zakres merytoryczny tych kursów obejmuje wyszukiwanie literatury w elektronicznych zasobach naukowych, zagadnienia prawa autorskiego oraz bibliometryczne analizy cytowań.

Rys. 3. Kursy e-learningowe Biblioteki PŁ

*Źródło: WIKAMP [online], [dostęp 14.03.2017]. Dostępny w:
<https://edu.p.lodz.pl/course/index.php?categoryid=30>.*

Współpraca z pracownikami naukowymi na poszczególnych wydziałach skutkuje wprowadzaniem do programu studiów stacjonarnej dydaktyki bibliotecznej obejmującej bibliografię, elektroniczne źródła informacji naukowej, normalizacyjnej i patentowej dla dyplomantów. Obecnie biblioteka prowadzi takie zajęcia dla kilku wydziałów uczelni, uzgadniając indywidualnie liczbę godzin, zakres merytoryczny, sposób weryfikacji umiejętności.

Zajęcia te odbywają się pod hasłem kształtowania kompetencji informacyjnych. Ich celem jest zapoznanie z podstawowymi lub zaawansowanymi, w zależności od grupy odbiorców, zagadnieniami z zakresu pozyskiwania i efektywnego przetwarzania informacji naukowej, zarządzania bibliografią, interpretacji prawa autorskiego oraz komunikacji naukowej. Dydaktyka stacjonarna pod względem merytorycznym obejmuje następujące treści:

- elektroniczne źródła informacji, w tym bazy specjalistyczne i serwisy oferujące dostęp do pełnych tekstów literatury naukowej oraz otwarte zasoby edukacyjne,
- zasady i praktykę tworzenia opisu bibliograficznego zgodnie z normą PN-ISO 690:2012 oraz przy wykorzystaniu narzędzi do zarządzania bibliografią,
- elementy prawa autorskiego: dozwolony użytek, prawo cytatu, prawa i obowiązki wynikające z «Regulaminu zarządzania prawami własności intelektualnej ...» w Politechnice Łódzkiej,
- informację normalizacyjną i patentową,
- komunikację naukową: cytowania, tworzenie profili w Google Scholar, ResearchGate, repozytoria danych badawczych.

Zajęcia obejmujące elektroniczne źródła informacji od lat prowadzone są dla Wydziału Biotechnologii i Nauk o Żywności PŁ. Mają one charakter obowiązkowych zajęć stacjonarnych prowadzonych w formie ćwiczeń w salach dydaktycznych biblioteki. Studenci studiów stacjonarnych uczestniczą w dwugodzinnych zajęciach, podczas których poznają elektroniczne, licencjonowane bazy danych i serwisy pełnotekstowe. Uczą się korzystać ze źródeł odpowiednich dla ich tematyki zainteresowań, budować strategię wyszukiwawczą, dokonywać selekcji i wyboru najbardziej relewantnych wyników. W przypadku zamówienia czterogodzinnych zajęć treść uzupełniana jest o informację normalizacyjną i patentową. Podobne pod względem merytorycznym

zajęcia dla studentów zaocznych ujęte są w programie jako bibliografia. Obejmują cztery godziny zajęć i kończą się zaliczeniem na ocenę. Oprócz oceny studenci zyskują również punkty ECTS. Podczas zajęć z bibliografii realizowany jest program zakładający poznanie i nabycie umiejętności wyszukiwania literatury w elektronicznych źródłach informacji naukowej oraz opracowania bibliografii załącznikowej i budowy przypisów bibliograficznych. Ocena wystawiana jest na podstawie pracy zaliczeniowej, którą jest zestawienie bibliograficzne na wybrany przez studenta temat, najczęściej będący tematem pracy inżynierskiej.

Zajęcia z zakresu wyszukiwania literatury w naukowych źródłach informacji prowadzone są także dla dyplomantów Wydziału Mechanicznego, Instytutu Papiernictwa i Poligrafii oraz Wydziału Organizacji i Zarządzania. W przypadku tych wydziałów zajęcia mają wymiar dwugodzinny i nie są obowiązkowe. Podjęte rozmowy z dziekanem Wydziału Organizacji i Zarządzania zmierzają do wprowadzenia dydaktyki bibliotecznej do programu studiów od najbliższego roku akademickiego.

Ponadto nauczyciele akademicy z Wydziału Organizacji i Zarządzania zamawiają warsztaty z zakresu ochrony znaków towarowych lub informacji patentowej w wymiarze jednej godziny dydaktycznej. Zajęcia stanowią uzupełnienie treści przekazywanych podczas zajęć poświęconych ochronie własności intelektualnej prowadzonych przez pracowników wydziału.

Z każdym rokiem akademickim wzrasta zainteresowanie dydaktyką biblioteczną wśród doktorantów uczelni. Część grup zgłasza się do biblioteki samodzielnie, w innych przypadkach zajęcia wplecione są w program studiów. Źródła cyfrowe to przedmiot ujęty w planie zajęć doktorantów z Instytutu Architektury, w wymiarze czterech godzin. Są to zajęcia obowiązkowe. W ramach innego przedmiotu doktoranci z Instytutu Architektury uczestniczą w dodatkowo zamawianych dwugodzinnych zajęciach z zakresu zarządzania bibliografią, podczas których poznają zasady tworzenia bibliografii załącznikowej i przypisów, oraz w dwugodzinnych zajęciach z elementów prawa autorskiego. Doktoranci Wydziału Technologii Materiałowych i Wzornictwa Tekstyliów, Wydziału Mechanicznego oraz Wydziału Budownictwa, Architektury i Inżynierii Środowiska uczestniczą w czterogodzinnym bloku zajęć obejmującym elektroniczne źródła informacji naukowej, normalizacyjnej i patentowej. Dla tych wydziałów zajęcia nie są obowiązkowe, choć potwierdzone certyfikatem udziału.

Ochrona własności przemysłowej to otwarte zajęcia, które prowadzone są przez Ośrodek Informacji Patentowej znajdujący się w strukturze Oddziału Obsługi Użytkowników BPŁ. Ich zakres treściowy obejmuje:

- metody wyszukiwania patentów, korzystanie z baz patentowych,
- znaczenie i ochronę patentów,
- ochronę własności przemysłowej (wynałazki, wzory użytkowe, wzory przemysłowe, znaki towarowe),
- patent krajowy, patent europejski, procedury uzyskania patentu,
- podstawowe informacje na temat wzoru użytkowego, znaku towarowego, znaku przemysłowego.

Ostatnia grupa zajęć to szkolenia organizowane przy współpracy z firmami oferującymi źródła elektroniczne. Z reguły oparte są na wykładzie prezentującym funkcjonalności serwisów i uczestniczą w nich pracownicy uczelni, a także bibliotekarze w ramach doskonalenia zawodowego.

Perspektywa dla dydaktyki bibliotecznej BPŁ

Przeprowadzone pilotażowo w roku akademickim 2016/2017 zajęcia dla dyplomantów Wydziału Organizacji i Zarządzania jako dodatkowe godziny dydaktyczne nie spotkały się z uznaniem grupy docelowej, o czym świadczyła niska frekwencja. Zaledwie kilka procent uprawnionych studentów uczestniczyło w zajęciach na temat elektronicznych źródeł informacji. Mimo to zarówno bibliotekarze na co dzień pracujący z czytelnikiem, jak i władze wydziału mający świadomość konieczności uczestnictwa dyplomantów w takich zajęciach, potwierdziły chęć rozwijania współpracy i prowadzenia dydaktyki kształtującej umiejętność wyszukiwania literatury naukowej. W następnym roku akademickim przewidziane jest włączenie takich zajęć jako obowiązkowych, ujętych w programie i planie studiów. W dalszej perspektywie planowane są rozmowy z władzami innych wydziałów, skutkujące wprowadzeniem dydaktyki bibliotecznej dla dyplomantów do programów studiów na innych wydziałach.

Bibliotekarze reagują także na zmiany, które zachodzą w uczelni. Gdy uczelnia uruchamia nowe kierunki studiowania, przygotowywana jest nowa, dostosowana merytorycznie oferta dydaktyczna. W najbliższym roku akademickim Wydział Technologii Materiałowych i Wzornictwa Tekstyliów wspólnie z Centralnym Muzeum Włókiennictwa uruchamia nabór na nowy kierunek – inżynieria wzornictwa przemysłowego. Oprócz standardowych zajęć

obligatoryjnych (szkolenie biblioteczne) i dodatkowych (np. elektroniczne źródła informacji) do dziekana wydziału przesłana została oferta zajęć dotyczących ochrony własności przemysłowej. Zgodnie z założeniem podczas zajęć studenci poznają podstawowe pojęcia z zakresu ochrony własności przemysłowej, ze szczególnym uwzględnieniem wzorów przemysłowych, nabędą umiejętności wyszukiwania informacji w polskich i zagranicznych źródłach rejestrujących przedmioty chronione (wzory przemysłowe), a także poznają procedury zgłaszania przedmiotów do ochrony. Wstępne ustalenia przewidują włączenie przedmiotu do programu studiów w semestrze dyplomowym.

Jako przejaw kreatywności i zaangażowania należy uznać czynny udział w opracowaniu wniosku grantowego do Narodowego Centrum Badań i Rozwoju (NCBiR). Bibliotekarze odpowiedzieli na propozycję współpracy przy realizacji projektu podnoszącego kompetencje kadry dydaktycznej uczelni w programie POWER 2014-2020, skierowaną przez Dział Rozwoju Uczelni i Zasobów Ludzkich PŁ do Biblioteki PŁ, opracowując w sposób aktywny treści niezbędne do złożenia wniosku. Przygotowali część poświęconą zarządzeniu informacją – «podnoszenie kompetencji promotorów w obszarze prowadzenia prac naukowych przez studentów». W ramach tej części przeprowadzone będą cztery bloki tematyczne dla 15 grup liczących po ok. 10 osób. Będą one kształtować umiejętności w zakresie wykorzystywania narzędzi pracy grupowej nad tekstami, elektronicznych baz danych tekstów naukowych, zapewnią poznanie ogólnych zasad opisu bibliograficznego w przypisach i bibliografii załącznikowej oraz nabycie umiejętności w zakresie wykorzystywania nowoczesnych narzędzi do zarządzania bibliografią, dostarczą wiedzy z zakresu przepisów prawa autorskiego przy prowadzeniu prac dyplomowych i naukowych oraz podstawowych elementów wiedzy z zakresu prawa własności przemysłowej. Łączny wymiar godzin dydaktycznych zajęć przeprowadzonych przez bibliotekarzy wynosić ma 225 godzin. Realizacja zaplanowana jest na najbliższy rok akademicki.

Podsumowanie

Wszystkie jednostki naukowe prowadzące działalność dydaktyczną w planie zajęć dla studentów rozpoczynających studia umieszczają przedmiot szkolenie biblioteczne jako zajęcia obligatoryjne, zakończone wpisem zaliczenia do indeksu. W zajęciach uczestniczą obowiązkowo także studenci z zagranicy.

Spośród dziewięciu wydziałów Politechniki Łódzkiej, dwóch jednostek pozawydziałowych oraz trzech międzywydziałowych, kształcących studentów i/lub doktorantów z oferty biblioteki w sposób cykliczny korzysta nieznaczna część. W planie zajęć dydaktykę prowadzoną przez bibliotekarzy mają dyplomanci studiów stacjonarnych i niestacjonarnych I stopnia Wydziału Biotechnologii i Nauk o Żywności oraz doktoranci Instytutu Architektury. Doktoranci Wydziału Technologii Materiałowych i Wzornictwa Tekstyliów zobowiązani są do uczestnictwa w zajęciach bibliotecznych potwierdzonego certyfikatem. Cykliczne zajęcia mają wymiar czterech godzin. Pozostałe grupy uczestników: studenci i doktoranci Wydziału Mechanicznego, doktoranci Wydziału Budownictwa, Architektury i Inżynierii Środowiska, studenci Wydziału Organizacji i Zarządzania, studenci Wydziału Inżynierii Procesowej i Ochrony Środowiska, Centrum Kształcenia Międzynarodowego, Instytutu Papiernictwa i Poligrafii oraz Kolegiów: Gospodarki Przestrzennej, Logistyki, Towaroznawstwa uczestniczą nieregularnie. Ich udział uzgadniany jest z opiekunami roku, z którymi bibliotekarze kontaktują się z własnej inicjatywy. Te zajęcia odbywają się w wymiarze dwugodzinnym, rzadziej czterogodzinnym. Łączna liczba godzin dydaktycznych w roku kalendarzowym 2016 wyniosła prawie 100. Przeszkolono ponad 550 osób¹⁸.

Od 2012 r. w BPŁ prowadzone są warsztaty bibliometryczne dla studentów II stopnia z Katedry Informatologii i Bibliologii UŁ. W roku akademickim 2016/2017 przeprowadzono 25 godzin zajęć dla 20 uczestników. Natomiast od 2015 r. do oferty włączono otwarte szkolenia z zakresu ochrony własności przemysłowej.

Mimo niewielkiej grupy bibliotekarzy o odpowiednich kompetencjach i niestabnym zaangażowaniu do prowadzenia zajęć oferta biblioteki jest nieustannie rozwijana i promowana w społeczności akademickiej. Świadczy o tym aktywny udział jesienią 2016 r. w przygotowaniu wniosku o grant do NCBiR na realizację projektu podnoszącego kompetencje kadry dydaktycznej uczelni¹⁹.

¹⁸ Dane opracowane przez Oddział Promocji i Informacji do sprawozdania Biblioteki Politechniki Łódzkiej za rok 2016. Na prawach rękopisu.

¹⁹ Konkurs nr 1/Kadra/POWER/3.4/2016 na projekty podnoszące kompetencje kadry dydaktycznej uczelni. W: Narodowe Centrum Badań i Rozwoju [online], [dostęp 14.03.2017]. Dostępny w: http://www.ncbr.gov.pl/gfx/ncbir/userfiles/_public/fundusze_europejskie/wiedza_educacja_rozwoj/1_kadra_power_3.4_2016/kd_ogloszenie_o_konkursie.pdf.

Obligatoryjność dydaktyki bibliotecznej, w myśl koncepcji marketingowego uświadamiania potrzeb, może wspomóc proces uczenia się i nauczania oraz poprawić jego jakość. Mimo to nie można wykluczyć, że obowiązkowość kształcenia kompetencji informacyjnych, do której dążą bibliotekarze, nie przyniesienie oczekiwanych efektów, jeśli nie będzie wynikiem potrzeb zaszczepionych przez nauczycieli akademickich prowadzących kierunkowe przedmioty.

Bibliografia

Chmielecka E., *Proces boloński i krajowe ramy kwalifikacji dla szkolnictwa wyższego*, Studia BAS 2013, nr 3 (35), s. 107–134.

Jankowska M., *Wymagania informacyjne użytkowników bibliotek akademickich XXI wieku: LibQUAL+™ jako narzędzie pomiaru jakości usług bibliotecznych*, W: *Biblioteki XXI wieku. Czy przetrwamy?* Łódź: BPŁ, 2006, s.198-199.

Konkurs nr 1/Kadra/POWER/3.4/2016 na projekty podnoszące kompetencje kadry dydaktycznej uczelni. W: Narodowe Centrum Badań i Rozwoju [online], [dostęp 14.03.2017]. Dostępny w: http://www.ncbr.gov.pl/gfx/ncbir/userfiles/_public/fundusze_europejskie/wiedza_educacja_rozwoj/1_kadra_power_3.4_2016/kd_ogloszenie_o_konkursie.pdf.

Kotler Ph., *Marketing*, Poznań: Rebis, 2012.

Kursy i szkolenia dla użytkowników Biblioteki PŁ, W: *Biblioteka Politechniki Łódzkiej* [online], [dostęp 14.03.2017]. Dostępny w: http://bg.p.lodz.pl/szkolenia_BPL.htm.

Library training for ERASMUS Students, W: *Biblioteka Politechniki Łódzkiej* [online], [dostęp 14.03.2017]. Dostępny w: <http://bg.p.lodz.pl/en/erasmus.htm>.

Mikrobiologia – karta przedmiotu, W: *Programy studiów* [online], [dostęp 14.03.2017]. Dostępny w: <http://programy.p.lodz.pl/przedmiot.jsp?l=pl&idPrzedmiotu=157452&s=2&j=0&w=biogospodarka>.

Nalewajska L., *Dydaktyka w bibliotece akademickiej. Analiza potrzeb i możliwych zmian*, Przegląd Biblioteczny 2013, z. 1, s.19–32.

Ośrodek Informacji Patentowej, W: *Biblioteka Politechniki Łódzkiej* [online], [dostęp 8.05.2017]. Dostępny w: <http://bg.p.lodz.pl/oip/>.

Przewodnik po deregulacji – odbiurokratyzowanie szkolnictwa wyższego. Opis zmian wynikających z Ustawy z dnia 23 czerwca 2016 roku o zmianie ustawy – Prawo o szkolnictwie

wyższym oraz niektórych innych ustaw, a także rozporządzeń wydanych na jej podstawie [online], [dostęp 08.05.2017]. Warszawa: Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, [2016?], s. 4. Dostępny w: http://www.nauka.gov.pl/g2/oryginal/2016_10/c1559aef93252daabd158a4d4108b082.pdf.

Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dn. 2 listopada 2011 r. w sprawie Krajowych Ram Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego. Dz.U. 2011, nr 253 poz. 1520.

Stawiński S. (red.), *Polska Rama Kwalifikacji. Poradnik użytkownika* [online], [dostęp 8.05.2017]. Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych, 2016. Dostępny w: http://www.kwalifikacje.edu.pl/images/download/Publikacje/PRK_poradnik_0511_internet.pdf.

WIKAMP [online], [dostęp 14.03.2017]. Dostępny w: <https://edu.p.lodz.pl>.

Iwona Sójkowska

Kształtowanie kompetencji informacyjnych użytkowników technicznej biblioteki akademickiej

Streszczenie. Wobec postępującej mobilności i wzrostu znaczenia społeczeństwa informacyjnego coraz więcej uwagi poświęca się jakości kształcenia, które poddawane jest ewaluacji w trzech obszarach: wiedzy, umiejętności, kompetencji społecznych. Niezależnie od kierunku studiów proces zdobywania wiedzy, kształtowania umiejętności i rozwoju kompetencji społecznych na każdym etapie powinien być wspierany kompetencjami informacyjnymi, zapewniającymi efektywne korzystanie ze źródeł informacji. Biblioteki akademickie stanowią warsztat pracy dydaktycznej i naukowo-badawczej uczelni.

Referat przybliży działalność dydaktyczną biblioteki akademickiej ukierunkowaną na przekazywanie wiedzy, kształtowanie umiejętności korzystania z elektronicznych źródeł informacji i dzielenia się wiedzą. W oparciu o doświadczenia Biblioteki Politechniki Łódzkiej (BPŁ) przedstawione zostały zajęcia organizowane, promowane i prowadzone przez bibliotekarzy. Przybliżono kompetencje bibliotekarzy prowadzących zajęcia oraz omówiono współpracę z wydziałami uczelni w zakresie organizacji zajęć. Zaprezentowano zdefiniowane w BPŁ grupy uczestników zajęć oraz przybliżono ofertę dydaktyczną biblioteki, dostosowaną do potrzeb określonego odbiorcy ze środowiska akademickiego (studenta, doktoranta, pracownika), uwzględniającą m.in. wybór formy zajęć oraz zakresu merytorycznego.

Referat prezentuje także doświadczenia w organizacji zajęć skierowanych poza środowisko akademickie Politechniki Łódzkiej, z uwagi na funkcje biblioteki,

do których należą: publiczny dostęp do zbiorów oraz upowszechnianie osiągnięć nauki. Autorka zwróciła również uwagę na perspektywy rozwoju dydaktyki bibliotecznej w BPŁ i podejmowane działania w kierunku lepszej współpracy z wydziałami uczelni.

Słowa kluczowe: biblioteki akademickie, uczelnie techniczne, dydaktyka biblioteczna, zasoby wiedzy, kompetencje informacyjne.

Iwona Sojkowska

Forming information competence among users of the library of technical university

Abstract. In the face of increasing mobility and growing meaning of the information society, much more attention is paid to the quality of education, which is subjected to constant evaluation in such areas as knowledge, capacity and social competencies. Regardless of subject of study, the process of acquiring knowledge, developing skills and social competencies at every stage should be supported with information competencies that provide effective use of the sources of information.

Nowadays the academic libraries function as centers supporting university didactics and research. The article is primarily devoted to educational activities concentrated on developing skills in retrieving the electronic resources, which are adjusted to the needs of academia in the field of subject area.

The paper also discusses, on the example of Library of the Lodz University of Technology, librarians' competencies whose task is to conduct classes, workshops and cooperate with the university faculties in the field of class arrangement. It also defines groups of participants (student, PhD student, researcher, academic teacher) to whom the library didactics is addressed. Moreover, the author presents library's experiences in organizing trainings for non-academic community, due to its library functions, like public access to collections and popularization of science achievements.

In the end, the author points out the future of library didactics offered by the Library of the Lodz University of Technology and indicates necessary activities in order to improve the cooperation with academia.

Keywords: academic libraries, technical universities, library didactics, electronic resource, information skills, information literacy.

Івона Суйковська

Формування інформаційних компетенцій користувачів науково-технічної бібліотеки

Анотація. У зв'язку зі зростанням впливу змін інформаційного суспільства і поступом мобільності, щоразу більше уваги присвячується якості навчання, яка оцінюється за трьома показниками: знання (вміння), навички і соціальна компетенція. Незалежно від спеціальностей, на кожному етапі процес здобування знань, формування навичок і соціальна адаптація студентів повинні спиратися на інформаційні компетенції, здатні забезпечити ефективне використання джерел інформації.

Наукові бібліотеки здійснюють практичну підтримку освітнього і науково-дослідного процесу навчального закладу. У доповіді представлено освітню діяльність наукової бібліотеки, скеровану на передачу вмінь, формування навичок використання електронних джерел інформації та обмін знаннями. Бібліотечні заняття підготовлені спеціально для академічної спільноти навчального закладу. Використовуючи досвід бібліотеки Лодзького технічного університету, представлено основні види занять, які організовують, рекламують і проводять бібліотекарі. Значну увагу приділено компетенції бібліотекарів, які проводять заняття, охарактеризовано види співпраці з інститутами політехніки з метою організації занять. Представлено групи користувачів бібліотеки. Акцентовано на інформаційно-освітніх пропозиціях бібліотеки, із врахуванням індивідуальних потреб конкретних груп споживачів послуг (студентів, аспірантів, наукових працівників), а також диференційованих підходів до проведення форм занять та обсягу надаваної інформації. У доповіді висвітлено досвід організації занять, скерованих до сторонніх користувачів. Авторка привернула увагу до перспектив розвитку занять з інформаційної культури в бібліотеці Лодзького технічного університету, зосередивши увагу на заходах і співпраці з інститутами політехніки.

Ключові слова: наукові бібліотеки, технічні навчальні заклади, бібліотечне навчання, освітні ресурси, інформаційна компетентність.